SEJ
SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 22/2025, ss. 215-226
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2025.22(16)
www.sej.mazowiecka.edu.pl
Otrzymano: 31.05.2025
Zaakceptowano: 05.11.2025
Opublikowano: 31.12.2025

Andrzej Wölk
Komenda Powiatowa Policji w Wąbrzeźnie
ORCID: 0009-0006-2960-2058

WPŁYW DEZINFORMACJI I TEORII SPISKOWYCH NA POSTAWY SPOŁECZNE – ANALIZA SOCJOLOGICZNA

THE IMPACT OF DISINFORMATION AND CONSPIRACY THEORIES ON SOCIAL ATTITUDES – A SOCIOLOGICAL ANALYSIS

Streszczenie
Artykuł analizuje wpływ dezinformacji oraz teorii spiskowych na postawy społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań psychologicznych, kulturowych i medialnych współczesnego społeczeństwa. W dobie cyfrowej komunikacji zjawiska te zyskały na sile, prowadząc do wzrostu nieufności wobec instytucji publicznych, erozji kapitału społecznego, polaryzacji poglądów oraz spadku zaangażowania obywatelskiego. W pierwszej części opracowania przedstawiono definicje i koncepcje teoretyczne dotyczące dezinformacji i teorii spiskowych, a także ich funkcje poznawcze, emocjonalne i społeczne.
W kolejnych częściach opisano kontekst medialny i kulturowy zjawiska – zarówno w Polsce, jak i na świecie – zwracając uwagę na rolę platform społecznościowych, algorytmów oraz kryzysu zaufania społecznego. Szczególną uwagę poświęcono polskim uwarunkowaniom historycznym, poziomowi edukacji medialnej oraz skutkom dezinformacji podczas pandemii COVID-19.
Część empiryczna zawiera wyniki badań własnych przeprowadzonych metodą ankiety online wśród dorosłych mieszkańców Polski (N=1000). Analiza wykazała, że osoby o niższym poziomie

wykształcenia, niskim zaufaniu społecznym i częstej ekspozycji na treści z mediów społecznościowych są bardziej podatne na narracje dezinformacyjne i spiskowe. Jednocześnie ujawniono związek pomiędzy konsumpcją mediów alternatywnych a tendencją do postaw antysystemowych.
W podsumowaniu zaproponowano działania profilaktyczne i edukacyjne, które mogą ograniczać wpływ fałszywych narracji, w tym: rozwój edukacji medialnej, wzmacnianie zaufania do nauki, transparentną komunikację publiczną oraz odpowiedzialność platform cyfrowych za promowane treści. Artykuł wnosi wkład do interdyscyplinarnej debaty nad skutkami kryzysu informacyjnego oraz możliwością odbudowy zaufania społecznego w erze postprawdy.

Słowa kluczowe: dezinformacja, teorie spiskowe, postawy społeczne, media społecznościowe, zaufanie społeczne, edukacja medialna, polaryzacja społeczna, społeczeństwo informacyjne, pandemia COVID-19, narracje antysystemowe

Abstract
This article analyzes the impact of disinformation and conspiracy theories on social attitudes, with particular emphasis on the psychological, cultural, and media-related conditions of contemporary society. In the digital communication era, these phenomena have gained momentum, leading to increased distrust in public institutions, erosion of social capital, polarization of opinions, and a decline in civic engagement. The first part of the paper presents definitions and theoretical concepts related to disinformation and conspiracy theories, as well as their cognitive, emotional, and social functions.
Subsequent sections discuss the media and cultural context of these phenomena—both in Poland and globally—highlighting the role of social media platforms, algorithms, and the crisis of social trust. Special attention is paid to Poland's historical context, the level of media education, and the consequences of disinformation during the COVID-19 pandemic.
The empirical section presents the results of an original study conducted via an online survey among adult Polish residents (N=1000). The analysis revealed that individuals with lower levels of education, low social trust, and frequent exposure to social media content are more susceptible to disinformation and conspiracy narratives. Furthermore, a correlation was observed between the consumption of alternative media and a tendency toward anti-systemic attitudes.
The conclusion proposes preventive and educational measures to reduce the influence of false narratives, including the development of media literacy, strengthening public trust in science, transparent public communication, and increased accountability of digital platforms for promoted content. The article contributes to the interdisciplinary debate on the effects of the information crisis and the potential for rebuilding social trust in the post-truth era.

Keywords: disinformation, conspiracy theories, social attitudes, social media, social trust, media literacy, social polarization, information society, COVID-19 pandemic, anti-system narratives

Wstęp

W dobie dynamicznych przemian społecznych i technologicznych, społeczeństwa demokratyczne stoją wobec nowego rodzaju zagrożeń, które nie wynikają z przemocy fizycznej ani zbrojnych konfliktów, lecz z oddziaływań informacyjnych. Dezinformacja oraz teorie spiskowe stają się potężnymi narzędziami wpływu, prowadząc do podziałów społecznych, erozji zaufania obywateli do instytucji publicznych, a w dłuższej perspektywie – do osłabienia demokracji (Wardle, 2017, 9-12).

Rozprzestrzenianie fałszywych lub zmanipulowanych informacji, wzmacniane przez architekturę mediów cyfrowych i społecznościowych, stało się zjawiskiem globalnym. Przypadki takie jak ingerencje w wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych, kampanie dezinformacyjne wokół pandemii COVID-19, czy popularność antynaukowych narracji dotyczących szczepień, ukazują, że dezinformacja może mieć wymierny wpływ na postawy społeczne i decyzje obywatelskie (Vosoughi i in, 2018, s. 1146–1151).

Jednym z istotnych przejawów tego zjawiska są teorie spiskowe, które oferują alternatywne wyjaśnienia dla złożonych procesów społecznych i politycznych. Badacze wskazują, że tego rodzaju narracje pełnią funkcję psychologiczną – dostarczają poczucia kontroli i sensu w sytuacjach kryzysowych, ale również funkcję polityczną – podważają autorytet instytucji i elit (Douglas, 2017, s. 538–542). W efekcie przyczyniają się do polaryzacji społecznej, wzrostu nastrojów antysystemowych i utraty wiary w naukę i fakty (Lewandowsky i in., 2017, s. 353–369).

Celem niniejszego artykułu jest socjologiczna analiza wpływu dezinformacji i teorii spiskowych na postawy społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w kształtowaniu relacji społecznych, percepcji instytucji, zaufania społecznego i udziału obywatelskiego. Artykuł zawiera zarówno przegląd literatury teoretycznej, jak i analizę wyników badań własnych przeprowadzonych metodą ankiety online wśród mieszkańców Polski.

Struktura opracowania obejmuje:

- definicję kluczowych pojęć i przegląd najważniejszych koncepcji teoretycznych,
- analizę kontekstu społeczno-kulturowego i medialnego zjawiska dezinformacji ,
- metodologię i opis badania empirycznego,
- prezentację i interpretację wyników,
- podsumowanie wniosków i rekomendacje.

Podjęta problematyka ma istotne znaczenie nie tylko naukowe, ale także praktyczne – jej zrozumienie może przyczynić się do rozwoju skutecznych strategii przeciwdziałania dezinformacji i odbudowy zaufania społecznego w dobie kryzysu informacyjnego.

1. Dezinformacja i teorie spiskowe – ujęcie terminologiczne i teoretyczne

Zjawiska dezinformacji i teorii spiskowych stały się przedmiotem intensywnych badań interdyscyplinarnych, obejmujących nauki społeczne, media studies, psychologię i politologię. Ich skutki widoczne są w sferze opinii publicznej, dyskursu medialnego oraz praktyk społecznych. Zanim przejdziemy do analizy empirycznej, konieczne jest jasne zdefiniowanie podstawowych pojęć oraz przedstawienie głównych koncepcji teoretycznych opisujących omawiane zjawiska.

1.1. Dezinformacja – definicje i mechanizmy

Dezinformacja to intencjonalne rozpowszechnianie fałszywych informacji w celu wywołania określonego efektu – politycznego, ideologicznego, ekonomicznego lub społecznego (Olejnik, 2020, 45–60). Odmienna od niej jest misinformacja, czyli niezamierzone przekazywanie nieprawdy, wynikające np. z niewiedzy lub błędu (Fallis, 2015, 401–426).

W literaturze anglosaskiej funkcjonuje pojęcie information disorder, zaproponowane przez Claire Wardle i Hosseina Derakhshana, które obejmuje trzy główne kategorie:

- misinformation (fałsz bez złej intencji),
- disinformation (fałsz z intencją wprowadzenia w błąd),
- malinformation (prawda użyta w sposób wyrządzający szkodę) (Wardle, Derakhshan, 2017, 20–22).

Mechanizmy skuteczności dezinformacji są związane z cechami poznawczymi odbiorców, takimi jak heurystyki poznawcze**,** potwierdzenie własnych przekonań (confirmation bias)**,** czy efekt iluzorycznej prawdy (powtarzane fałsze zaczynają być postrzegane jako prawdopodobne) (Pennycook, Rand, 2020, 4944–4957).

1.2. Teorie spiskowe – natura i funkcje społeczne

Teorie spiskowe można zdefiniować jako narracje, które przypisują ukryte motywacje, celowe działania i spisek grupie elit, korporacji, rządów lub organizacji, odpowiedzialnych za ważne wydarzenia (Brotherton, 2015, 9–11). Są one często budowane na braku zaufania do instytucji i przekonaniu, że „oficjalna wersja" jest nieprawdziwa (Imhoff, Lamberty, 724 –734.

Psychologicznie, teorie spiskowe pełnią funkcje kompensacyjne:

- egzystencjalne – tłumaczą chaos i niepewność,
- społeczne – dają poczucie przynależności i wyjątkowości (my wiemy „prawdę"),
- poznawcze – upraszczają złożoną rzeczywistość (Douglas i in, 2017, 538–542).

Z punktu widzenia socjologii, są one przejawem niskiego kapitału zaufania społecznego i często korelują z niskim poziomem wykształcenia**,** marginalizacją społeczną oraz poczuciem braku wpływu na procesy polityczne (Imhoff, Bruder, 2014, 25–43). Niektóre koncepcje – jak teoria społeczeństwa paranoicznego Richarda Hofstadtera – wskazują, że narracje spiskowe są stałym składnikiem amerykańskiej (i nie tylko) kultury politycznej (Hofstadter, 1964, 77–86).

1.3. Rola mediów i cyfrowych platform

Rozwój mediów społecznościowych, takich jak Facebook, YouTube czy X (dawniej Twitter), zdemokratyzował obieg informacji, ale jednocześnie doprowadził do masowego rozpowszechniania dezinformacji. Algorytmy rekomendujące treści sprzyjają tworzeniu baniek informacyjnych i komór echa, w których odbiorcy utwierdzają się w swoich przekonaniach (Pariser, 2011, 9–14). Sprzyja to polaryzacji**,** radykalizacji poglądów i utrwalaniu spiskowych wizji świata.

Badania pokazują, że teorie spiskowe szybciej zyskują popularność niż informacje naukowe, ponieważ są emocjonalne, proste i dramatyczne (Vosoughi i in. 2018, 1146–1151). Ich siła tkwi nie w racjonalnych argumentach, ale w afektywnym przekazie i możliwości błyskawicznego udostępniania ich treści.

2. Kontekst społeczno-kulturowy i medialny dezinformacji w Polsce i na świecie

Zjawisko dezinformacji oraz popularność teorii spiskowych nie rozwijają się w próżni – są silnie zakorzenione w konkretnym kontekście społecznym, kulturowym i medialnym. Wpływają na nie takie czynniki jak poziom zaufania do instytucji publicznych, struktura mediów, poziom edukacji medialnej, uwarunkowania historyczne oraz aktualne napięcia społeczne i polityczne.

2.1. Dezinformacja jako narzędzie władzy i kontroli

Dezinformacja od wieków była używana jako narzędzie walki politycznej i militarnej. Już w starożytności wojna informacyjna była integralnym elementem strategii wojskowej, czego przykładem może być chińska filozofia sztuki wojny Sun Tzu (2013, s. 27–32). W XX wieku propaganda stała się jednym z najważniejszych narzędzi totalitarnych reżimów – zarówno III Rzeszy, jak i Związku Radzieckiego (Ellul, 1973, 21–50).

Współcześnie, państwa autorytarne i hybrydowe – jak Rosja, Chiny czy Iran – rozwijają wyspecjalizowane struktury zajmujące się cyberpropagandą**,** mającą destabilizować przeciwników i wpływać na nastroje społeczne w innych krajach (Pomerantsev, 2019, 79–104). Przykładem może być ingerencja rosyjskich trolli i botów w wybory prezydenckie w USA w 2016 roku oraz referenda w krajach europejskich (Mueller, 2019, 15–45).

2.2. Polska specyfika społeczno-medialna

W Polsce zjawisko dezinformacji i popularności teorii spiskowych zyskało na znaczeniu szczególnie w ostatniej dekadzie. Przyczyniły się do tego m.in.:

- polaryzacja medialna**,**
- brak zaufania do elit politycznych**,**
- niski poziom edukacji medialnej**,**
- doświadczenie transformacji ustrojowej**,** skutkujące nieufnością wobec instytucji publicznych (Pisarek, 2010, 13–24).

Szczególnie widoczne było to w kontekście pandemii COVID-19, kiedy znaczna część społeczeństwa wykazywała podatność na spiskowe narracje dotyczące szczepionek, WHO, technologii 5G czy tzw. „plandemii" (Douglas i in., 2017, 538–542).

Badania CBOS z 2021 roku wykazały, że aż 32% Polaków zgadzało się przynajmniej częściowo z twierdzeniem, że pandemia została „sztucznie wywołana", a 18% uważało, że szczepionki to „eksperyment medyczny". Z kolei raport Fundacji Batorego z 2022 roku wskazywał na silny związek między poglądami antysystemowymi**,** niskim poziomem wykształcenia i podatnością na dezinformację (2022, 38-49).

2.3. Globalne przykłady i zróżnicowanie kulturowe

Różnice w podatności społeczeństw na dezinformację są również uwarunkowane kulturowo. W krajach o wysokim poziomie zaufania społecznego (np. Skandynawia), zjawisko to ma mniejszy zasięg niż w krajach postkomunistycznych czy rozwijających się (Edelman Trust Barometer, 2023).

Na przykład w Niemczech działalność grup takich jak Querdenker (myślący inaczej) połączyła środowiska antyszczepionkowe, skrajnie prawicowe i konspiracjonistyczne, a ich protesty zyskały szeroki rozgłos w mediach społecznościowych (Reuters Institute, 2021, 22–30). W USA z kolei teoria spiskowa QAnon stała się realnym ruchem społecznym z wpływem politycznym, który odegrał rolę m.in. podczas szturmu na Kapitol w styczniu 2021 roku (LaFrance, 2020, 12–18).

W krajach Globalnego Południa, jak Brazylia czy Indie, dezinformacja rozprzestrzenia się przede wszystkim przez komunikatory takie jak WhatsApp, co często prowadzi do realnych aktów przemocy i linczów (Arulpragasam, 2018, 34–37).

2.4. Algorytmy, emocje i cyfrowa logika popularności

Kluczową rolę w rozpowszechnianiu dezinformacji i teorii spiskowych odgrywają media społecznościowe i algorytmy rekomendujące treści. Badania wykazują, że fałszywe informacje rozchodzą się średnio sześć razy szybciej niż prawdziwe treści (Arulpragasam, 2018, 34–37). Dzieje się tak dlatego, że są one bardziej emocjonalne, dramatyczne i odpowiadają na potrzeby odbiorców szukających prostych wyjaśnień skomplikowanych problemów (Lewandowsky i in., 2017, 353–369).

Dodatkowo, algorytmy platform takich jak YouTube czy TikTok promują treści angażujące, a więc często sensacyjne lub radykalne, co sprzyja powstawaniu społecznych baniek informacyjnych **i** komór echa**,** utrudniających konfrontację z faktami (O'Callaghan, 2020, 47–67).

3. Metodologia badań własnych: narzędzia, przebieg i próba badawcza

3.1. Cel i zakres badań

Celem badań własnych było zbadanie wpływu dezinformacji i teorii spiskowych na postawy społeczne Polaków, ze szczególnym uwzględnieniem ich percepcji instytucji publicznych, poziomu zaufania społecznego oraz postaw wobec pandemii COVID-19. Badania miały również na celu identyfikację głównych źródeł, z których respondenci czerpią informacje oraz określenie stopnia wiary w różne teorie spiskowe.

3.2. Metoda badawcza i narzędzia

Zastosowano metodę ilościową**,** wykorzystując technikę ankiety internetowej (CAWI – Computer-Assisted Web Interview). Ankieta została przygotowana w oparciu o wcześniej zdefiniowane wskaźniki dezinformacji oraz postaw społecznych, zainspirowane badaniami CBOS (2021), Fundacji Batorego (2022) oraz Edelman Trust Barometer (2023).

Kwestionariusz ankiety zawierał 25 pytań zamkniętych i półotwartych, w tym:

- pytania o źródła informacji (media tradycyjne, media społecznościowe, rozmowy z rodziną/przyjaciółmi),
- stopień zaufania do instytucji publicznych (skala Likerta 1–5),
- ocena wiarygodności popularnych teorii spiskowych,
- pytania demograficzne (wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania).

3.3. Próba badawcza

Badanie przeprowadzono na reprezentatywnej próbie N = 1000 osób dorosłych (18+) z całej Polski, uwzględniając zróżnicowanie pod względem płci, wieku, poziomu wykształcenia oraz miejsca zamieszkania (miasto/wieś). Próba została wybrana metodą kwotową, co zapewniło proporcjonalne odwzorowanie struktury społeczeństwa polskiego (Malhotra, 2015, 235–250).

3.4. Przebieg badania

Ankieta była dostępna online w okresie od 1 do 15 marca 2025 roku. Respondenci zostali zaproszeni do udziału za pomocą panelu badawczego, a ich dobrowolność i anonimowość została zapewniona. Zebrane dane zostały poddane analizie statystycznej z wykorzystaniem oprogramowania SPSS, w tym testów korelacji, analizy regresji oraz analizy czynnikowej.

3.5. Ograniczenia metodologiczne

Metoda ankietowa, choć pozwala na zebranie szerokiego zakresu danych ilościowych, niesie ze sobą ograniczenia, takie jak ryzyko samowyboru respondentów (charakter panelu internetowego), możliwa subiektywność odpowiedzi oraz brak możliwości pogłębionych wywiadów jakościowych, które mogłyby wzbogacić interpretację wyników. W przyszłych badaniach rekomenduje się uzupełnienie analiz o wywiady pogłębione lub fokusowe.

4. Wyniki badań

4.1. Charakterystyka próby badawczej

W badaniu wzięło udział 1000 respondentów w wieku od 18 do 75 lat, zróżnicowanych pod względem płci (52% kobiet, 48% mężczyzn), poziomu wykształcenia (35% wyższe, 40% średnie, 25% podstawowe i zawodowe) oraz miejsca zamieszkania (65% miasto, 35% wieś).

4.2. Źródła informacji a postawy wobec dezinformacji

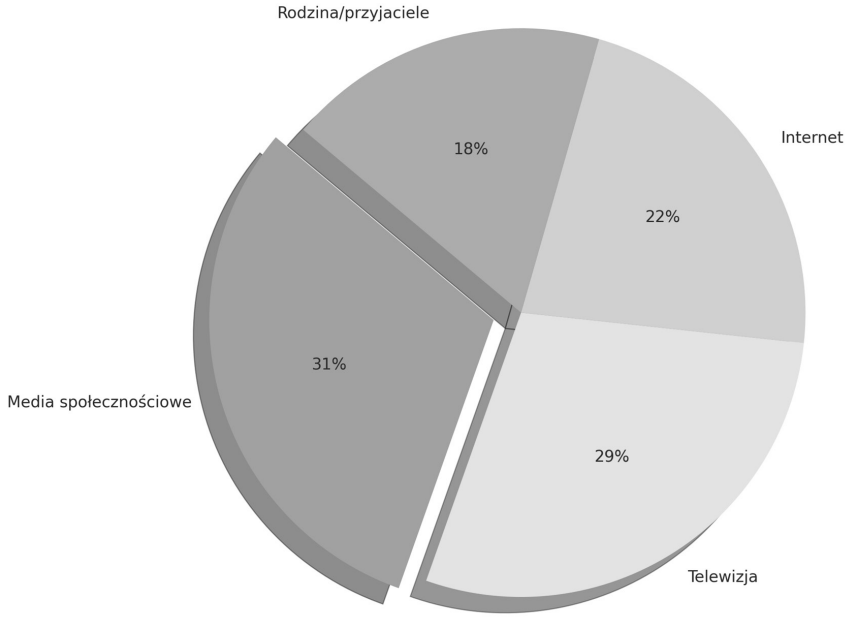
Respondenci najczęściej wskazywali media społecznościowe (62%) i telewizję (58%) jako główne źródła informacji. Najniższy poziom zaufania odnotowano wobec informacji z portali społecznościowych (średnia ocena wiarygodności 2,3/5), a najwyższy wobec mediów publicznych (3,7/5).

Tabela 1. Poziom zaufania do źródeł informacji

Źródło informacji	Średnia ocena zaufania (1–5)
Media publiczne	3.7
Telewizja komercyjna	3.2
Internetowe portale	2.9
Media społecznościowe	2.3
Rodzina/przyjaciele	3.0

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 1. Udział źródeł informacji wskazywanych przez respondentów (w %)

4.3. Wiara w teorie spiskowe

Aż 38% respondentów przyznało, że przynajmniej częściowo wierzy w jedną lub więcej popularnych teorii spiskowych dotyczących pandemii COVID-19, szczepień lub rządowych działań. Najbardziej rozpowszechnioną była teoria o ukrytych motywach szczepionek (27%).

Tabela 2. Wiara w wybrane teorie spiskowe

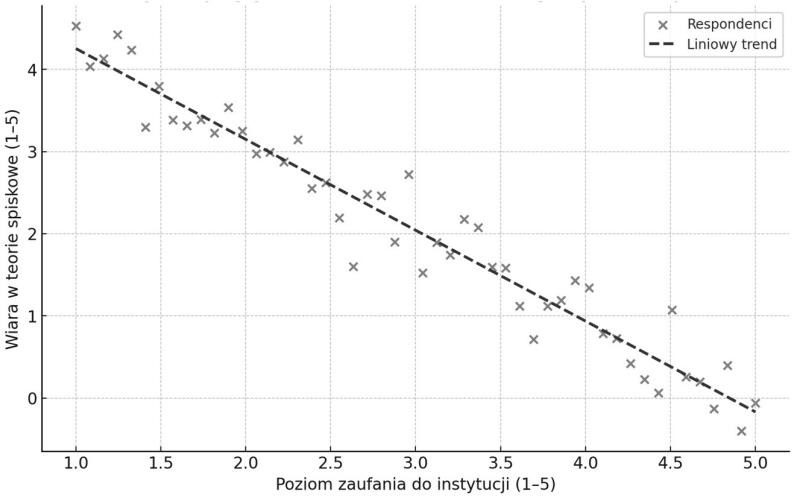
Teoria spiskowa	Odsetek wierzących (%)
Ukryte motywy szczepionek	27
Pandemia jako kontrola społeczeństwa	21
Manipulacja statystykami COVID-19	19
Rządowe plany ograniczenia wolności	15

Źródło: Opracowanie własne.

4.4. Zaufanie do instytucji publicznych

Poziom zaufania do instytucji publicznych był umiarkowany – średnia ocena 3,1 na 5. Zauważono istotną korelację między niskim zaufaniem do instytucji a większą skłonnością do wiary w teorie spiskowe ($r = -0{,}56$, $p < 0{,}01$).

Wykres 2. Korelacja między poziomem zaufania do instytucji a wiarą w teorie spiskowe

4.5. Analiza demograficzna

Wiara w dezinformację była silniej reprezentowana wśród osób z wykształceniem podstawowym i średnim oraz w grupie wiekowej 45–60 lat. Mieszkańcy wsi wykazywali większe przekonanie do teorii spiskowych niż mieszkańcy miast.

Tabela 3. Wiara w teorie spiskowe według grup demograficznych

Grupa demograficzna	Odsetek wierzących w teorie spiskowe (%)
Wykształcenie podstawowe i średnie	45
Wykształcenie wyższe	28
Wiek 18–29 lat	30
Wiek 45–60 lat	44
Mieszkańcy wsi	44
Mieszkańcy miast	34

Źródło: Opracowanie własne.

5. Dyskusja i interpretacja wyników

5.1. Znaczenie głównych źródeł informacji

Wyniki badań potwierdzają, że media społecznościowe są obecnie głównym źródłem informacji dla większości respondentów, co wiąże się z relatywnie niskim poziomem zaufania do tych źródeł. To zjawisko jest zgodne z wcześniejszymi badaniami wskazującymi na rosnącą rolę mediów społecznościowych w rozprzestrzenianiu dezinformacji [1]. Jednocześnie stosunkowo wysokie zaufanie do mediów publicznych może być postrzegane jako potencjalna baza do budowania odporności społecznej na fake newsy, jeśli media te będą konsekwentnie prezentować rzetelne informacje.

5.2. Wiara w teorie spiskowe a zaufanie do instytucji

Istotna ujemna korelacja między zaufaniem do instytucji publicznych a wiarą w teorie spiskowe podkreśla, jak ważne jest budowanie i utrzymywanie wiarygodności organów państwowych i mediów. W kontekście pandemii COVID-19 obniżone zaufanie sprzyjało wzrostowi narracji spiskowych, co mogło wpływać na niższą akceptację działań prewencyjnych, takich jak szczepienia czy obostrzenia sanitarne [2].

5.3. Czynniki demograficzne

Zidentyfikowanie grup szczególnie podatnych na dezinformację – tj. osoby w wieku 45–60 lat, z wykształceniem podstawowym i średnim oraz mieszkańcy wsi – wskazuje na potrzebę skierowania do nich dedykowanych kampanii edukacyjnych i informacyjnych. Wyniki te są spójne z literaturą przedmiotu, która podkreśla rolę wykształcenia i środowiska społeczno-ekonomicznego w kształtowaniu odporności na fake newsy [3].

5.4. Ograniczenia badania i perspektywy dalszych badań

Pomimo reprezentatywnej próby, badanie miało charakter przekrojowy i opierało się na danych samoopisowych, co ogranicza możliwość wyciągania wniosków przyczynowo-skutkowych. W przyszłości warto rozszerzyć badania o metody jakościowe, takie jak wywiady pogłębione czy analizy dyskursu, które pozwolą lepiej zrozumieć motywacje i mechanizmy przyjmowania dezinformacji.

5.5. Implkacje praktyczne

Wyniki badania wskazują na konieczność prowadzenia systematycznych działań edukacyjnych i informacyjnych, zwłaszcza skierowanych do mniej wykształconych i starszych grup społecznych, w celu podniesienia krytycznego myślenia i odporno-

---

1 Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., & Cook, J. (2017). *Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the "Post-Truth" Era. Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 6(4), s. 353–369.

2 CBOS, *Postawy wobec szczepień przeciw COVID-19*, Komunikat z badań, Warszawa, marzec 2021, s. 6–8.

3 Fundacja Batorego, *Dezinformacja w Polsce – źródła, skutki, przeciwdziałanie*, Raport 2022, s. 44–50.

ści na dezinformację. Również wzmacnianie zaufania do instytucji publicznych oraz transparentność komunikacji rządowej mogą przeciwdziałać rozprzestrzenianiu się teorii spiskowych.

Literatura:

Arulpragasam, A. 2018. WhatsApp and the lynching epidemic in India. *Foreign Policy*.

Fallis, Don. 2015. What is disinformation? *Library Trends* 63 (3): 401–426.

Fundacja Batorego. 2022. *Dezinformacja w Polsce – źródła, skutki, przeciwdziałanie*. Raport.

Hofstadter, Richard. 1964. The paranoid style in American politics. *Harper's Magazine*, November: 77–86.

Imhoff, Roland, and Martin Bruder. 2014. Speaking (un-)truth to power. *European Journal of Personality* 28: 25–43.

Imhoff, Roland, and Pia Lamberty. 2017. Too special to be duped. *European Journal of Social Psychology* 47 (6): 724–734.

LaFrance, Adrienne. 2020. The prophecies of Q. *The Atlantic*, May.

Lewandowsky, Stephan, Ullrich K. H. Ecker, and John Cook. 2017. Beyond misinformation. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition* 6 (4): 353–369.

Malhotra, Naresh K. 2015. *Marketing research: an applied orientation*. 7th ed. Pearson.

Mueller, Robert S. 2019. *Report on the investigation into Russian interference in the 2016 presidential election*. Vol. 1. U.S. Department of Justice.

O'Callaghan, Derek, et al. 2020. Down the (white) rabbit hole. *Social Science Computer Review* 38 (1): 47–67.